

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Кафедра управління вантажною і комерційною роботою

Д.І. Мкртичян, С.М. Продащук

АКАДЕМІЧНА ОСВІТА

Конспект лекцій

Харків - 2014

Мкртичян Д.І., Продащук С.М. Академічна освіта:
Конспект лекцій. – Харків: УкрДАЗТ, 2014. – 55 с.

Даний конспект лекцій розкриває мету, задачі, предмет, зміст та основні терміни дисципліни “Академічна освіта”.

Рекомендується для студентів спеціальності “Організація перевезень і управління на транспорті” денної форми навчання.

Іл. 3, табл. 3, бібліогр.: 17 назв.

Конспект лекцій розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри „Управління вантажною і комерційною роботою” 11 березня 2013 р., протокол № 11.

Рецензент

проф. О.М. Огар

Д.І. Мкртичян, С.М. Продашук

АКАДЕМІЧНА ОСВІТА

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Обухова А.Л.

Редактор Ібрагімова Н.В.

Підписано до друку 04.04.13 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 2,5. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

Зміст

Лекція 1. Європейський вибір України – невід’ємна складова її подальшого розвитку.....	4
Лекція 2. Законодавство України у сфері вищої освіти. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС.....	5
Лекція 3. Студентське самоврядування в забезпеченні якості вищої освіти. Студентське самоврядування УкрДАЗТ.....	13
Лекція 4. Болонський процес.....	25
Лекція 5. Основні засади та принципи формування зони Європейської вищої освіти.....	35
Лекція 6. Європейська кредитно-трансферна система накопичення – ECTS.....	47
Лекція 7. Освітньо-кваліфікаційні рівні (ступенева освіта в Україні).....	51
Список літератури.....	54

Лекція 1. Європейський вибір України – невід’ємна складова її подальшого розвитку

Динаміка сучасного світового прогресу доводить, що практика потребує синтезу ефективної і спрямованої у перспективу взаємодії політики, економіки та фінансів. У стратегії найрозвиненіших держав світу політика й економіка нерозривно пов’язані і взаємозумовлені одна одною. Взаємовпливи і взаємозв’язки між політичною та економічною сферами особливо посилюються в умовах ринкової економіки, коли економічна політика ставить питання про можливість і ефективність використання економічної влади для досягнення цілей і завдань довгострокової державної стратегії.

Правильний підбір кадрів із відповідним рівнем освіти на керівні посади є першочерговим завданням і головною передумовою успіху держави у сфері економічної політики.

У сучасному світі, коли незалежність України стала незаперечним фактом, а освіта – власною справою українського народу, розбудова системи освіти та її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки і техніки на світовий рівень, інтеграції України у світовий культурний та економічний простір. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Основним завданням української вищої освіти нині є якнайшвидша адаптація до єдиних європейських освітянських критеріїв і стандартів.

З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС), забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір і створення передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі указами Президента України затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Інтеграційний процес полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і

техніці, поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС.

Необхідною є трансформація існуючої в Україні системи вищої освіти до європейських вимог, упровадженні нових підходів і технологій навчально-виховного процесу.

Лекція 2. Законодавство України у сфері вищої освіти. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС

Законодавство України у сфері освіти:

- "Про освіту";
- "Про дошкільну освіту";
- "Про загальну середню освіту";
- "Про позашкільну освіту";
- "Про професійно-технічну освіту";
- "Про вищу освіту";
- "Про наукову і науково-технічну діяльність";
- "Про науково-технічну інформацію";
- Витяги із законодавства України.

Інтеграція в загальноєвропейський простір – об'єктивно обумовлений процес, що вимагає створення в Україні нової правової системи згідно з європейською моделлю. На нинішньому етапі розвитку людства правовий механізм взаємодії національних і міжнародних правових систем ще не відпрацьовано.

Базовим документом для здійснення інтеграції України до Європейського Союзу є Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співробітництвами, їх державами - членами від 14 червня 1994 р. (далі - Угода про партнерство і співробітництво).

У Концепції зазначено, що адаптація законодавства є планомірним процесом, що складається з трьох окремих етапів, на кожному з яких досягається певний ступень відповідності законодавства України законодавству ЄС у певних сферах.

Протягом першого етапу Концепція передбачає розбудову правової системи України згідно з вимогами, визначеними у Декларації, прийнятій Європейською Радою в

червні 1993 р. в напрямі встановлення верховенства права, забезпечення прав людини, функціонування ринкової економіки, приведення законодавства України у відповідність з вимогами Угоди про партнерство і співробітництво.

Правова система – це об'єктивне, історично закономірне правове становище, яке має взаємопов'язані, взаємозумовлені та взаємодіючі компоненти: право й законодавство, що втілює його, юридичні установи, юридичну практику, механізм правового регулювання, суб'єктивні права й обов'язки, правову діяльність і правовідносини.

Однією з основних тенденцій сучасного розвитку правової системи є поступове й послідовне зближення природно-правових і державно-правових засад. Правова система тісно пов'язана з економічною, політичною та іншими сферами суспільства. Складність реформування правової системи України зумовлена тим, що вона перебуває на етапі свого становлення.

На другому етапі адаптація полягає в перегляді законодавства України у сферах, визначених ч. 2 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), з метою забезпечення його відповідності правовому забезпеченню законодавства ЄС; правовому забезпеченню створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовці до асоційованого членства України в ЄС.

Третій етап адаптації законодавства спрямований на укладення Угоди про асоціаційне членство України в ЄС; підготовку розширеної програми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС з метою забезпечення інтеграції України до спільного ринку ЄС.

Українській державі необхідно вибрати й побудувати правильну траєкторію входження в Європу. Точка перетинання цих траєкторій – української й європейської – повинна бути оптимальною за швидкістю та шляхом розвитку України.

Необхідно врахувати, що національні інтереси нашої країни в перспективі зосереджені на передовій економіці й інформаційно-комунікаційних технологіях. В освітньому процесі розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє не тільки практично прискорити процес збагачення сучасної освіти ідеями гуманізації та гуманітаризації, але й перейти в цьому

процесі до кібернетичної, що відрізняється забезпеченням освіти новими процесуальними змінами у сфері обробки інформації, алгоритмічністю, програмуванням, керуванням читання, доповненням традиційних педагогічних способів комп'ютерним, телекомунікаційним.

Саме ці вимоги до освіти й закладені у програмі Болонської конвенції освіти, що сьогодні апробується в Україні, як така, що є перспективною та відповідає освітньому ідеалу ХХІІ ст.

Інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. Основи зовнішньої політики України, механізм і тактику втілення її європейського вектора визначає низка документів, зокрема Конституція України (ст. 18); Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями зовнішньої політики України" від 2 липня 1993 р., яка підкреслює, що "перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах"; Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), підписана 16 червня 1994 р.; Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. №615/98; Програма інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. №1072/2000, та ін.

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС. Зближення законодавства України із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках Євросоюзу сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним пріоритетом у середньостроковому вимірі.

Згідно з п. 1 ст. 51 УПС Україна та ЄС визнали, що *"важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і*

майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства". Однак конкретні терміни виконання взятих Україною зобов'язань не зазначені.

У п. 2 ст. 51 УПС визначено ті галузі, у яких матиме місце приблизна адекватність законів: "закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт".

Враховуючи наведене вище, Президентом України затверджено низку Указів, зокрема "Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством" від 24 лютого 1998 р. №148/98; "Про затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС" від 11 червня 1998 р. №615/98; "Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади" від 9 лютого 1999 р. №145/99 та "Про Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС" від 30 серпня 2000 р. №1033/2000. Серед інших заходів – Постанови Кабінету Міністрів України "Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС" від 12 червня 1998 р. №852; "Про затвердження Положення про Міжвідомчу координаційну раду з адаптації законодавства України до законодавства ЄС" від 12 листопада 1998 р. №1773 та "Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС" від 16 серпня 1999 р. №1496.

Ці документи заклали фундамент внутрішнього забезпечення процесу адаптації. Для його прискорення прийнято і затверджено законом України Національну програму адаптації законодавства до стандартів ЄС. Таким чином, створюється така система в механізмі правотворчості в Україні, яка забезпечуватиме розроблення і прийняття всіх без виключення

нормативно-правових актів відповідно до стандартів права ЄС (таблиця 1).

Таблиця 1 – Інституції, які задіяні в процесі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу

Назва	Основні функції
Верховна Рада України	Законодавча діяльність
Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС	Політичний діалог з парламентарями ЄС
Президент України	Керування процесом адаптації
Національна рада з питань адаптації законодавства до законодавства ЄС	Пропозиції із виконання зобов'язань за УПС, координація, моніторинг, аналіз, узгодження проектів нормативно-правових актів
Кабінет Міністрів України	Планування, координація, контроль нормотворчої діяльності органів виконавчої влади
Інститут нормотворчої діяльності (при КМУ)	Наукове обґрунтування законопроектної роботи
Міністерство юстиції України	Планування законопроектної роботи, координація нормотворчої діяльності
Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС (при Мінюсті України)	Пропозиції щодо стратегії адаптації, рекомендації до проектів нормативно-правових актів; правова експертиза
Центр порівняльного права (при Мінюсті України)	Секретаріат Міжвідомчої координаційної ради
Центр перекладів актів європейського права (при Мінюсті України)	Переклад міжнародних договорів, законодавства ЄС, аналітичних матеріалів
Українська частина Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС	Узгодження галузевої співпраці
Українська частина Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС (підкомітет з адаптації законодавства)	Аналіз актів законодавства України з метою приведення їх у відповідність до УПС; пропозиції щодо адаптації; реалізація галузевої співпраці
Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства	Консультації органам державної влади, незалежна експертиза законопроектів
Міністерства, центральні органи виконавчої влади, органи	Реалізація галузевого співробітництва між Україною та ЄС, імплементація

З таблиці 1 видно – процес адаптації законодавства вимагає спільних зусиль усіх гілок влади в Україні. Обсяг робіт вражає. За експертними даними, для входження у правове поле Європи Україні потрібно прийняти нові або внести відповідні зміни майже до 4 тис. законів та інших нормативно-правових актів.

Адаптація національного законодавства пов'язана також із вирішенням цілої низки організаційних, кадрових, фінансових, методологічних, інформаційних і наукових питань і координацією діяльності органів державної влади. Крім того, досить часто прийняті документи не відповідають “евростандартам”. Проведений комплексний юридичний та економічний аналіз виконання Україною її зобов'язань згідно з УПС засвідчує серйозні порушення, неузгодженості і протиріччя між прийнятими нормативно-правовими актами і стандартами і нормами права ЄС.

Важлива проблема процесу адаптації – відсутність цілісного законодавчого поля в Україні. Як наслідок, існуюча законодавча база є суперечливою, нестабільною і малозрозумілою. Так, із 30 тис. нормативно-правових актів, що діють в Україні, закони складають лише 4,6 %. Наприклад, іноземну підприємницьку діяльність в Україні регулюють понад 130 законодавчих актів. Проблема полягає не стільки в кількісних показниках, скільки у якісному змісті законодавства, адже в ЄС особливе значення приділяє саме якості правових актів. Рада ЄС прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки. Згідно з цими правилами правовий акт повинен бути: чітким, без зайвої довжини, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що роблять акт складним для читання.

Ускладнює формування дієвої правової системи України також відсутність ефективного механізму імплементації нормативно-правових актів. За словами експерта Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства В. П'ятницького, "головна проблема України не в підготовці, а у

виконанні нового законодавства. У нас існує велика кількість добрих законів, які не працюють на практиці".

За оцінками експертів, членство України в Міжпарламентській Асамблеї СНД не сприяє гармонізації національного законодавства з правовим полем ЄС. Більш того, участь у МПА обмежує національний суверенітет, створює можливість втручання у внутрішні справи. Діяльність МПА матиме наслідком формування міждержавної нормативно-правової бази на території СНД, яка перебуватиме значною мірою поза загальноновизнаним міжнародно-правовим полем.

Належної уваги потребує проблема підготовки фахівців з європейського права. Очевидно, що лише Інститут європейського права Одеської національної юридичної академії України не здатний забезпечити підготовку спеціалістів у галузі європейського права. Наприклад, у Росії (вступ до ЄС не проголошено пріоритетом РФ) цими проблемами займається низка російських науково-дослідних та академічних установ: Інститут Європи РАН, Інститут європейського права, Центр порівняльного права при МГИМО, Асоціація європейських досліджень, Академічний правовий університет при Інституті держава і права РАН.

Україна, на жаль, знаходиться ще далеко від європейських стандартів правової регламентації. Процес адаптації українського законодавства уповільнюється об'єктивною різницею історичного та соціокультурного розвитку правових систем, діючою кадровою політикою, корупцією в органах державної влади, бюрократичною системою, поширенням серед владної еліти "радянських" стереотипів. Крім того, інтеграція з європейською системою права відбувається на фоні правової реформи в Україні. На нашу думку, навіть за найсприятливіших умов процес адаптації законодавства щонайменше триватиме чотири-п'ять років.

Вагомим внеском у наближення українського законодавства до європейських норм права є членство України в Раді Європи, адже конвенції цієї організації встановлюють спільні правові стандарти і для країн-членів ЄС. Україною ратифіковано близько 30 конвенцій РЄ. Розпорядженням Президента України

утворено Державну міжвідомчу комісію з питань впровадження в законодавство України норм і стандартів РЄ.

Формування правового поля держави є тривалим соціальним процесом, що органічно пов'язаний зі змінами у всіх інших сферах життя суспільства. Штучно прискорити цей процес неможливо, але потрібно створити йому режим найбільшого сприяння. Більш ефективному процесові наближення правового поля держави до стандартів права ЄС, а також створенню єдиної, цілісної системи законодавства України сприятиме комплексне втілення низки заходів, серед яких розроблення так званих "гармонограм" – графіків роботи з гармонізації законодавства для окремих галузей права; прийняття необхідних кодексів; видання Україною "Білої Книги", зустрічної ЄС; створення українсько-європейського глосарію юридичної термінології; підготовка фахівців з європейського права, лінгвістів, активне залучення іноземних експертів і максимальне використання технічної допомоги ЄС щодо адаптації законодавства (п. 3 ст. 51 УПС); поглиблення співпраці з міжнародними організаціями (ООН, РЄ, ОБСЄ, ЦЄІ).

Безумовно, процес адаптації законодавства вимагає посилення аналітичної складової. Цьому сприятиме максимальне використання потенціалу науково-дослідних інституцій і неурядових аналітичних центрів. Органи державної влади повинні співпрацювати з "мозковими центрами" для отримання допомоги при вирішенні суперечливих питань, розробленні практичних рекомендацій з урахуванням інтересів та особливостей України, прийнятті рішень серйозної політичної природи та ін. Прикладом такої співпраці є ефективне функціонування Комітету з питань європейської інтеграції польського Сейму.

Адаптація чинного українського законодавства до законодавства ЄС – обов'язкова передумова успішної реалізації європейських прагнень України. Розуміння важливості та складності цього процесу, конструктивна співпраця всіх гілок влади, вдале застосування підходів і методів до багатогранності європейського правового поля, а також врахування досвіду асоційованих країн ЄС дасть позитивний результат.

Лекція 3. Студентське самоврядування в забезпеченні якості вищої освіти. Студентське самоврядування УкрДАЗТ

Студентське самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів з реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) і здійснюється студентами у відповідності з метою й завданнями, які стоять перед студентськими колективами, функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків і захисту їхніх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника. У вищих навчальних закладах створюються органи студентського самоврядування, що вирішують питання, які належать до їх компетенції. Перелік питань, що належать до компетенції органів студентського самоврядування, погоджується з керівником вищого навчального закладу.

Рішення органів студентського самоврядування (рисунок 1) мають дорадчий характер.

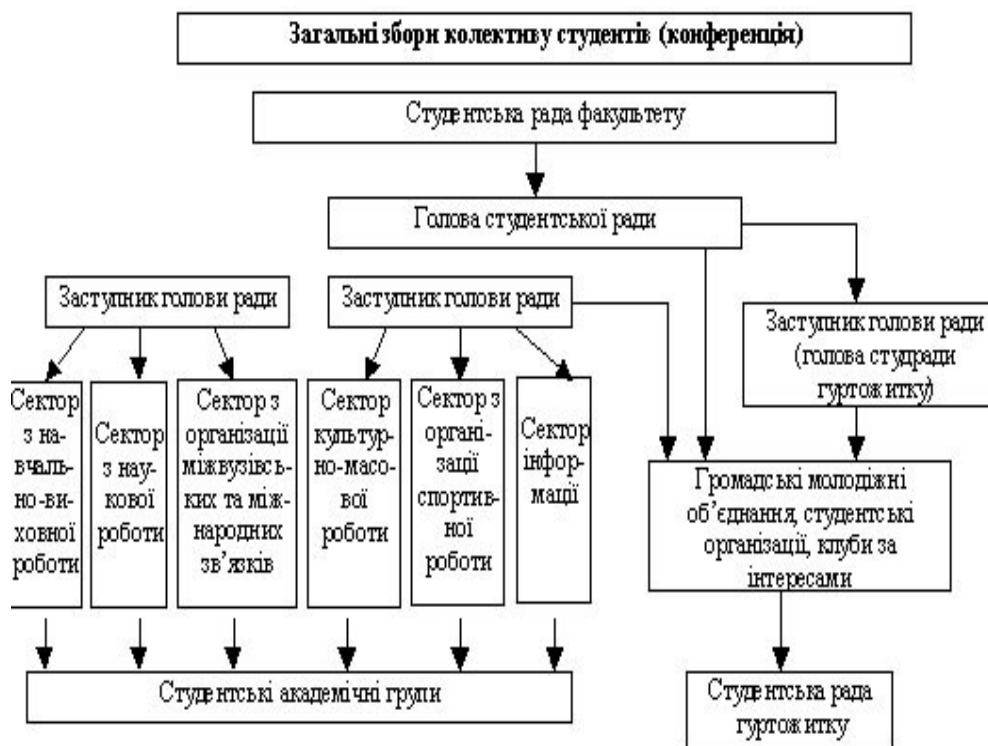


Рисунок 1 – Органи студентського самоврядування

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого знаходиться вищий навчальний заклад, статутом вищого навчального закладу.

Органи студентського самоврядування вищого навчального закладу користуються всебічною підтримкою і допомогою власника або уповноваженого ним органу у вирішенні питань забезпечення приміщеннями, обладнанням, документацією, коштами за погодженням із керівником закладу.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу (рисунок 2).

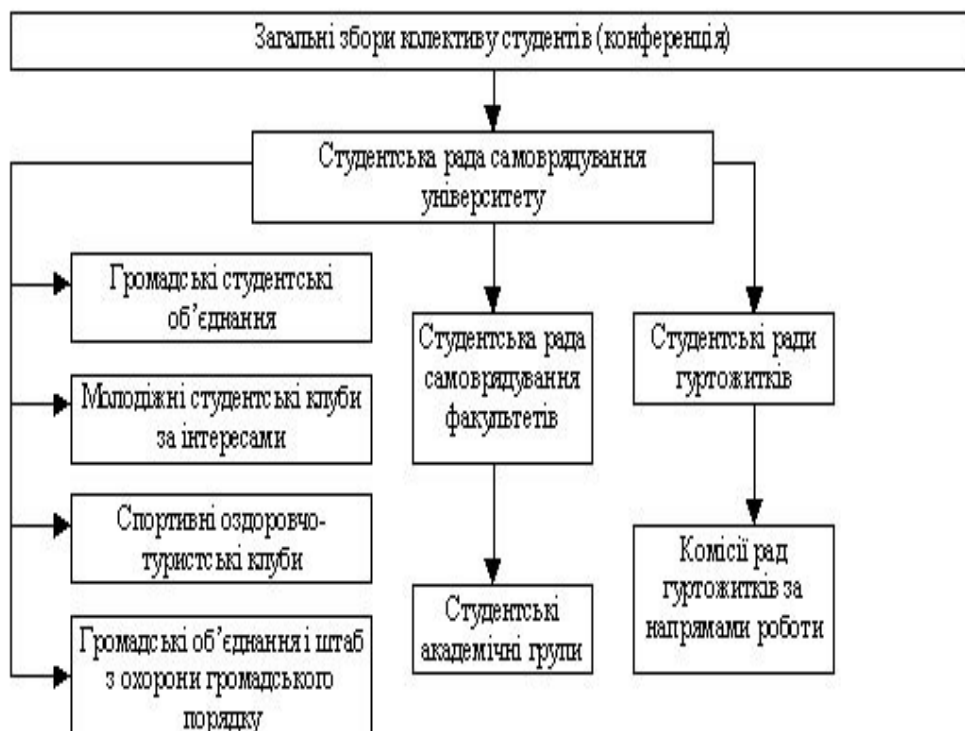


Рисунок 2 – Рівні, на яких здійснюється студентське самоврядування

Нормативно-правова база

Нормативно-правова база у сфері студентського самоврядування, що регулює його діяльність:

- Закон України "Про освіту" від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ (зі змінами) (ст. 38, 37);

- Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 р. № 2984-ІІІ (зі змінами);

- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад" від 5 вересня 1996 р. № 1074 (зі змінами);

- Наказ МОНУ "Про затвердження Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах" від 3 квітня 2001 р. № 166;

- Типове положення про студентське самоврядування у ВНЗ, затверджене наказом Міністерства освіти і науки №166 від 3 квітня 2001 р. Цей наказ не зареєстровано в Міністерстві юстиції, як того вимагає чинне законодавство, тобто він не легітимний. Крім того, положення є типовим, тобто не обов'язково його використовувати;

- Положення про державний вищий навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України №1074 від 5 вересня 1996 р.;

- Статут кожного вузу, де має бути частина, присвячена студентському самоврядуванню;

- Положення про студентське самоврядування кожного вузу.

Але у цих документах нема чіткого визначення студентського самоврядування, його прав обов'язків і функцій, що створює чималу юридичну прогалину.

Розглянемо детальніше ст. 38 Закону України "Про вищу освіту".

Закон України «Про вищу освіту». Стаття 38. Студентське самоврядування

1 У вищих навчальних закладах створюються органи студентського самоврядування. Органи студентського самоврядування сприяють гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника. Органи студентського самоврядування вирішують питання, що належать до їх компетенції. *На жаль, далі ніде в законі чітко не прописано компетенцію ОСС.*

Рішення органів студентського самоврядування мають дорадчий характер. *Те, що рішення ОСС має дорадчий характер, суперечить самій природі самоврядування й зводить усе нанівець.*

2 У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого знаходиться вищий навчальний заклад (мається на увазі Міністерство освіти і науки або інше міністерство, у підпорядкуванні якого перебуває вуз), статутом вищого навчального закладу. *Якщо необхідно керуватися законодавством і статутом вузу, то цілком зрозуміло, що необхідно керуватися рішеннями Міністерства, як органу виконавчої влади, знову суперечить природі самоврядування.*

3 Основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу;

- забезпечення виконання студентами своїх обов'язків. *Сенс цього завдання дуже важко досягнути. Що мається на увазі: що ОСС мають примушувати студентів вчитися чи відвідувати пари? Тоді студентське самоврядування покладається на якийсь контролюючий орган;*

- сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів;

- сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;

- сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;

- організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;

- сприяння працевлаштуванню випускників. *А чому тільки випускників? Не секрет, що чимало студентів старших курсів десь підробляють;*

- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

4 Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

Простіше кажучи, студентське самоврядування діє на будь-якому рівні студентської громади.

5 Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів вищого навчального закладу.

Чи доцільно, щоб вищим органом студентського самоврядування були загальні збори (конференція студентів)? Ні. Як приклад можна навести систему самоврядування в Києво-Могилянській академії, де вищим органом є студентська колегія, яку обирають прямим таємним голосуванням усіх студентів академії. Цей орган є загально визнаним, складається із семи осіб і може оперативно вирішувати різні питання. Чи, наприклад, Київський політехнічний інститут, де фактично вищим органом студентського самоврядування є студентська рада, яка складається з голів студентських рад факультетів, легітимно обраних на своїх факультетах. Ці приклади показують, що доцільніше було б мати такий вищий ОСС, який міг би оперативно збиратися й працювати. На відміну від конференції, яку складно скликати, завжди виникають проблеми з вибором делегатів. Конференція - малоефективний і малопродуктивний орган.

Форма вищого ОСС і системи студентського самоврядування взагалі мають визначатися студентами кожного вузу на їхній власний розсуд згідно з розміром, структурою та традиціями кожного вузу, які:

- ухвалюють Положення про студентське самоврядування. Це порівняно зі ст. 37 цього ж закону, де зазначено, що "вищий колегіальний орган громадського самоврядування затверджує положення про органи студентського самоврядування". (Під вищим колегіальним органом громадського самоврядування розуміється конференція трудового колективу - викладачів і співробітників). Отже, маємо два різних положення: одне про студентське самоврядування, інше про органи студентського самоврядування. Вочевидь, протиріччя, законодавчий нонсенс, який було прийнято колективним розумом 450 депутатів. Якщо спробувати зрозуміти логіку законодавців, які писали цей закон, то складається враження, що має бути одне положення, яке спочатку ухвалює конференція студентів, а потім затверджує конференція трудового колективу. Наскільки це доцільно? Якщо говорити про студентське самоврядування, достатньо, щоб положення приймали студенти без участі трудового колективу.

Але на практиці слід виконувати букву закону. Закон каже, що є Положення про студентське самоврядування, яке ухвалює конференція студентів. Цього достатньо для його легітимізації, бо ніде в законі не вказано, що воно має бути ще кимось затверджене. Тому достатньо студентською конференцією ухвалити Положення й керуватись ним. Якщо ж у конференції трудового колективу (за підказки адміністрації), виникне бажання щось затвердити, то це буде окреме Положення про органи студентського самоврядування, і це їхнє право, але це буде Положення тільки про органи, на відміну від Положення про студентське самоврядування. З іншого боку, якщо Положення про студентське самоврядування затвердить конференція трудового колективу, то воно стане обов'язковим для адміністрації;

- обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти. Чи обов'язково виконавчі ОСС має формувати конференція студентів? Либонь, неправильно законодавчо обмежувати шляхи формування виконавчих органів. Наприклад, у Києво-Могилянській академії студентська колегія бере на себе функції виконавчого органу, створюючи різні комісії. А в Київському політехнічному

інституті студентська рада затверджує склад виконавчого комітету й має можливість його оперативно контролювати і змінювати протягом року;

- визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів студентського самоврядування.

6 Органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (сенат, парламент, старостат, студентська навчальна (наукова) частина, студентські деканати, ради тощо).

По суті це не різні форми, а різні назви. Ці органи виконують функції студентського самоврядування у період між конференціями.

Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах у контексті вступу України до Європейського співтовариства

Сьогодні значного поширення і розвитку в Україні набув такі типи організацій студентської молоді, як органи студентського самоврядування в навчальних закладах різного рівня акредитації, які поступово перетворюються із підструктур вищих навчальних закладів на самостійні організації. Незважаючи на те, що студентське самоврядування в українському варіанті має досить недовгу історію, за час його становлення вже встигли окреслитися певні спільні тенденції і, що найсуттєвіше, спільні проблеми, які потребують детальнішого вивчення і аналізу, а основне – напрацювання механізмів вирішення цих проблем на різних рівнях, починаючи від загальнодержавного і закінчуючи вищими навчальними закладами.

Завдання студентського самоврядування полягає в тому, щоб допомогти студентам та аспірантам у їхній науковій, професійній і громадській роботі, налагодити побут і дозвілля студентів у студмістечках, посприяти в організації відпочинку тощо. А найважливіше завдання студентського самоврядування полягає в захисті інтересів студентів і аспірантів та їх узгодженні з інтересами адміністрації вищих навчальних закладів і держави.

• По-перше, інтеграція України у Європейське співтовариство та перехід до ринкової економіки, приєднання до

Болонської угоди, в якій студентство розглядається як партнер, передбачають реформування всіх складових освітньої галузі.

- По-друге, сьогодні відбувається активне затвердження демократичних засад в усіх секторах життєдіяльності українського суспільства. Тому і студентське самоврядування потребує подальшого розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями. Успішна розбудова Української держави залежить від самосвідомості, самодостатності, ініціативності, активної життєвої позиції, наполегливої праці кожного молодого громадянина України.

- По-третє, студентство у всі часи виступало своєрідним “барометром” соціально-економічного та політичного стану суспільства. Молодь є тим верством населення, яке найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, якому притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів.

- По-четверте, студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Аналізуючи розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (рисунок 3), фахівці в даній сфері назвали ряд проблем, які перешкоджають ефективному функціонуванню цього інституту в нашій державі. Першочерговою проблемою, на думку респондентів, є проблема неналежного законодавчого регулювання інституту студентського самоврядування. Згідно з існуючим законодавством права участі студентського самоврядування у вирішенні питань, що стосуються вищої освіти, нерідко є лише декларативними і дуже обмеженими.



Рисунок 3 – Студентське самоврядування в Україні

Серед інших проблем експерти виділяють, зокрема, недостатню поінформованість про діяльність органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України, що у свою чергу зумовлює низьку мотивацію студентів до участі в роботі цього інституту, а також неприйняття ініціативи „згори”, тобто від адміністрації вищих навчальних закладів, співіснування у вищих навчальних закладах України двох організацій – студентського самоврядування та профспілок, повноваження яких у питаннях, що стосуються захисту прав студентів, на законодавчому рівні визначено значно конкретніше й ширше.

Порівнюючи стан розвитку студентського самоврядування в Україні та країнах Європейського Союзу, відзначають набагато вищий рівень усвідомлення суспільством, державними органами влади зокрема ролі і значущості освіти. Надзвичайно глибоким є розуміння необхідності всіляко підтримувати і розвивати різноманітні форми студентської

демократії. Саме тому європейське студентське самоврядування (і освіта взагалі) мають потужні економічні можливості, що забезпечують самостійність вирішення багатьох соціально-виховних освітянських завдань.

Стосовно значення студентського самоврядування як елемента навчально-виховного процесу – можливо виділили такі аспекти:

- студентське самоврядування виховує реальних лідерів українського суспільства, формує еліту нації;

- самоврядування дає змогу студенту, як і кожному громадянину, бути почутим. Участь в органах студентського самоврядування дає молодій людині відчуття того, що вона є громадянином Української держави, створює можливості реалізувати себе як обдаровану і талановиту особистість, стимулює активність молодого громадянина у суспільному житті загалом;

- студентське самоврядування сприяє налагодженню конструктивної співпраці між студентами та адміністрацією вищого навчального закладу. Можливість управляти деякими напрямками його функціонування активізує молодь, спонукає її до ознайомлення з усім, що відбувається навколо. Відстоюючи інтереси студентства, зокрема стосовно організації навчального процесу, представники студентського самоврядування формують значно вищі вимоги до вищих навчальних закладів і їх працівників, вдосконалюючи не тільки процес викладання, а й обох його суб'єктів;

- участь у роботі студентського самоврядування дозволяє також набути організаторських вмінь, привчає молодого громадянина Української держави відповідально виконувати свої обов'язки та покладені на нього завдання.

Лише комплексний і системний підхід до спільних проблем функціонування студентського самоврядування зможе сприяти об'єднанню студентів у громаду, здатну ефективно управляти своїм життям, захищати свої права й інтереси, брати участь у процесі прийняття рішень.

Молодіжні рухи в усьому світі мають тривалу історію розвитку, вони стали практичними засобами самореалізації для багатьох молодих людей. Будь-який молодіжний рух є засобом,

що відкриває канали зв'язку в межах одного покоління, виявляючи та репрезентуючи його інтереси перед суспільством загалом. Існує безліч визначень поняття "молодіжний рух". Представники вітчизняної науки пропонують розглядати такі рухи, по-перше, як одну з найбільш динамічних і мінливих форм соціальної активності молоді та способів вираження її соціально-політичних і громадських ініціатив; по-друге, як один із механізмів участі молоді у суспільних процесах за допомогою колективних (як організованих, так і неструктурованих) форм прояву її самодіяльності на засадах спільних інтересів, і лише у вужчому розумінні – як систему молодіжних громадських об'єднань.

Молодіжний рух кожної країни має свої особливості, що визначаються значною мірою сутністю її політичної системи та адаптацією державної політики стосовно молоді до її безпосередніх потреб. Від цього залежить напрямок молодіжної ініціативи, рівень її радикалізму та безкомпромісності, кількість молодіжних організацій та їх політизованість. Українське суспільство перебуває в розпалі процесу соціальної диференціації, що передбачає виокремлення політико-економічних і культурних інтересів конкретних соціальних верств і соціально-демографічних груп населення. Відповідно паралельно із цим процесом відбувається й формування молодіжного руху України. За допомогою своєї організації молоді люди отримують можливість повніше задовольнити свої інтереси, запити і потреби, тобто самоствердитися як особистості. Молодіжні організації дозволяють адекватно відрегулювати відносини молоді з державою, її структурами. Вважається, що саме молодіжні організації є інструментом найбільш ефективної соціалізації молодого покоління. Розглядаючи молодіжний рух загалом, не можна не зазначити, що основну його складову становить студентський рух. Студентська молодь завжди була в авангарді всіх соціальних перетворень і політичних рухів, а нерідко ставала і їх рушійною силою.

З метою покращення функціонування інституту студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України Міністерству освіти і науки України необхідно вжити таких заходів:

- привертати увагу влади і громадськості до студентського самоврядування як одного з найважливіших факторів формування громадянина України та виховання еліти нації;

- створити можливості для аналізу процесів розвитку студентського самоврядування в Україні, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень з організації самоврядування у вищих навчальних закладах;

- скоординувати роботу фахівців з вивчення та узагальнення історичного досвіду студентського самоврядування в країнах Європи. Звернути увагу на проблеми (порівняно з досвідом європейських країн), які гальмують удосконалення процесів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України;

- ініціювати надання студентському самоврядуванню належної правової, економічної, організаційної та інформаційної підтримки з боку держави, громадських організацій, суспільства;

- підвищувати рівень зацікавленості студентів суспільним життям власного вищого навчального закладу за допомогою видання регулярних студентських видань, листівок, брошур, створення відповідних веб-сайтів тощо;

- спонукати адміністрацію вищих навчальних закладів України до створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в колективах, атмосфери довіри студентів до викладачів і керівництва, належних матеріально-технічних умов для вільного самовиявлення студентів;

- передбачити кадрову підтримку студентського самоврядування в особах проректора з виховної роботи, заступників декана з виховної роботи;

- планувати проведення міжнародних науково-практичних конференцій з проблем студентського самоврядування за участю представників європейських вищих навчальних закладів.

Запропоновані заходи принесуть користь всім: викладачам і кафедрам, активістам студентського самоврядування, студентству і державі загалом.

Проблема компетентності членів Колегії Всеукраїнської студентської Ради при Міністерстві освіти і науки України

Студентські роки - роки становлення та розвитку особистості. Процес навчання у ВНЗ перетворює юнацьку всеосяжність у тверезу реальність життя, виховує з підлітка справжнього громадянина, зрештою ЛЮДИНУ.

Власним прикладом викладачі виховують високоморальні та життєво успішні особистості, разом з передачею неоціненного багажу знань формують індивідів, які в майбутньому складуть міцний фундамент української держави. На власне переконанням, суттю фундаменту має стати громадянське суспільство. Вінницький національний технічний університет, один з двох національних університетів Вінниччини, навчає значну частину майбутньої інтелігенції регіону та держави в цілому. Підстав для таких тверджень дуже багато, основною з яких є очевидний розвиток студентського самоврядування вищого навчального закладу, який не був би можливий без особливої уваги та підтримки керівництва навчального закладу.

Лекція 4. Болонський процес

Болонський процес (БП) - це процес європейських реформ, спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти (*також у документах зустрічається аналогічне поняття: європейський простір вищої освіти*) до 2010 р.

Незвичайність цього процесу полягає у тому, що він не є чітко структурованим і проводиться 46 країнами, що беруть у ньому участь, у співпраці з чисельними міжнародними організаціями, включаючи і Раду Європи.

Згідно з цілями БП до 2010 р. освітні системи Європейських країн повинні були реорганізовані таким чином, щоб:

- учасникам освітнього процесу було легко переїжджати з однієї країни в іншу (у Зоні Європейської вищої освіти) з метою подальшого навчання чи працевлаштування;

- привабливість Європейської вищої освіти зросла настільки, щоб мешканці неєвропейських країн також приїжджали на навчання/роботу у Європу;

- Зона Європейської вищої освіти сприяла розширенню Європи, а висока якість і значна база знань забезпечувала подальший розвиток Європи як стабільного, мирного, толерантного суспільства.

Мета доволі амбіційна і не пов'язана виключно із Болонським процесом. Проте всередині процесу розвиваються та застосовуються необхідні інструменти досягнення цих цілей.

БП заснований на міжурядовій угоді. Міністрами, відповідальними за вищу освіту у своїх країнах, було підписано декілька документів, проте ці документи не є офіційно об'єднувальними (якими є міжнародні угоди). Вибір, чи підтримувати принципи БП, є проявом волевиявлення кожної окремої країни, хоча ефект "взаємного міжнародного тиску" не можна недооцінювати.

БП не передбачав створення ідентичних систем вищої освіти у європейських країнах до 2010 р. Навпаки, одна із найбільш цінних рис Європи - баланс між несхожістю і єдністю. Скоріше БП намагається створити зв'язки, направлені полегшити перехід людини з однієї освітньої системи до іншої. Тому при забезпеченні подібності систем дипломів характерні особливості кожної окремої системи освіти повинні бути збережені. Якщо ж ні, то який сенс їхати навчатися до іншої країни, якщо освіта там така сама? Розвиток всередині БП повинен слугувати полегшенню "трансляції" однієї системи освіти до іншої і, таким чином, збільшити мобільність студентів і викладачів і підвищити можливості працевлаштування по всій Європі.

Як організований Болонський процес?

Існує декілька рівнів застосування БП: міжнародний, національний, інституційний.

Щодо ***міжнародного рівня*** існує декілька видів співпраці і декілька структур, що розвивають БП. Серед структур, що спостерігають за розвитком БП, можна виділити такі:

- Група з перевірки виконання БП (Bologna follow-up group (BFUG)) складається:

- із усіх країн-учасниць;

- Європейської комісії (European Commission);
- Ради Європи;
 - Асоціація Європейських університетів (The European University Association (EUA));
 - Національні спілки студентів Європи (ESIB - The National Unions of Students in Europe);
 - Європейська асоціація закладів вищої освіти (European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE));
 - Європейський центр вищої освіти ЮНЕСКО (the European Centre for Higher Education (UNESCO-CEPES));
 - Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA));
 - Освітня Міжнародна Пан-Європейська структура (Educational International Pan-European Structure);
 - Союз конфедерацій промисловців і роботодавців Європ (UNICE) у якості консультативних членів.

До того ж організуються чисельні семінари по всій території Європи, що проходять під офіційним знаком "Болонські семінари". На них обговорюються різноманітні документи щодо БП, перепони на шляху його впровадження, можливості для співпраці. Оновлений календар подій можна знайти на веб-сайті Болонського Секретаріату у Бенелюксі (Benelux Bologna Secretariat). Результати Болонських семінарів та інших подій, що вже відбулися, можна переглянути на сайті Болонья-Берген (2003 - 2005), на сайті Берлінської конференції міністрів (2001 - 2003) і веб-сайті Болонського Секретаріату у Великій Британії (UK Bologna Secretariat).

Кожні два роки організується Конференція міністрів, де збираються міністри, відповідальні за вищу освіту в усіх країнах-учасницях, щоб оцінити прогрес і встановити керівні принципи та пріоритети наступного періоду. Інші конференції проводилися у Болоньї (1999), Празі (2001), Берліні (2003), Бергені (2005), Лондоні (2007).

На *національному рівні* здебільшого задіяний уряд, міністри, відповідальні за вищу освіту, ректори конференцій та університетських організацій, студентські спілки, а також у деяких випадках страхові агенції, роботодавці. Багато

Європейських країн вже змінило своє законодавство у відповідності з цілями БП, а інші готуються зробити це. Залежно від країни та ступеня розвитку її системи вищої освіти деякі країни вводять Європейську кредитно-трансферну систему (ECTS), обговорюючи структуру своїх наукових ступенів і кваліфікацій, фінансування та управління вищою освітою, програми мобільності тощо.

На *інституційному рівні* задіяні заклади вищої освіти, їхні факультети та відділення, студенти, викладацький склад і багато інших діячів. Пріоритети розрізняються залежно від країни та закладу. Проте слід зазначити, що без впровадження на інституційному рівні мало чого можна досягти у БП.

Передумови виникнення Болонського процесу

Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців у межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці.

Спроби надати загальноєвропейського характеру вищій школі фактично розпочалися в 1957 р. з підписання Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішеннях конференції міністрів освіти 1971 та 1976 р., у Маастріхтському договорі 1992 р. Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС, Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем освіти. У 1997 р. під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких і сформулювали згодом принципи Болонської декларації.

25 травня 1998 р. в Парижі міністри освіти Великої Британії, Німеччини, Італії і Франції прийняли Спільну декларацію (Сорбонська декларація), якою і був започаткований Болонський процес. Сама Болонська конвенція (Спільна заява європейських міністрів освіти) була підписана дещо пізніше 18-19 червня 1999 р. в м. Болонья. Таким чином, у 1999 р. до Болонського процесу були залучені 28 європейських країн: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція. У 2002 р. до Болонського процесу приєдналися Кіпр, Ліхтенштейн, Туреччина, Хорватія, а в 2003 р. – Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговіна, Ватикан, Македонія, Сербія і Чорногорія, Росія.

Щоб входження України до Болонського процесу стало реальністю, треба провести серйозні реформи в галузі освіти. Українська вища освіта відрізняється від європейської.

У Європейському Союзі прийняті і діють інші стандарти. Престиж освіти, високої кваліфікації у Європі традиційно дуже високий. Там знають і розуміють, що здолати освіту здатна не кожна людина.

Вищу освіту спроможний здобути лише один з десяти тих, хто навчався у школі, а до вищих студій (на магістерському і докторському рівнях) доходить не більше 10-15 % випускників бакалаврату.

У Європі завершують середню освіту на високому рівні лише тільки ті випускники, які мають намір вступити до вищих навчальних закладів. Це приблизно від 15 до 25 % усіх учнів середніх шкіл.

Сьогодні вищі навчальні заклади України приймають на навчання до 70 % випускників шкіл, тобто у 7 разів більше, ніж дозволяє нормальний розподіл інтелекту.

За прогнозами європейських фахівців, Україні достатньо мати 40-50 вищих навчальних закладів. Але навіть для такої кількості ВНЗ Україна, за твердженням європейських експертів, не має сьогодні достатнього кадрового потенціалу.

Сьогодні наш диплом не визнається у Європі, наші фахівці без додаткового перенавчання не можуть влаштуватися на роботу за фахом. І хоча вони за багатьма показниками: розвитком, ерудованістю, спеціальною підготовленістю перевершують зарубіжних фахівців, дискредитація українського диплома триває.

Найбільше не влаштовує закордонних роботодавців у підготовці наших фахівців – низька дієвість знань. Дієвість - це здатність використовувати набуті знання, уміння на практиці. За експертними оцінками, цим параметром ми поступаємося найбільше.

За європейським стандартом дипломований фахівець відразу займає робоче місце і виконує свої посадові обов'язки. Диплом гарантує високий рівень підготовки. Приймаючи фахівця, фірма впевнена, що він підготовлений на належному рівні. Гарантія цього – високе реноме університету. Якщо фахівець не буде підготовлений належним чином і фірма матиме до нього претензії, імідж університету може бути втрачений назавжди, його рейтинг серйозно постраждає.

За кордоном прийнята двоступенева система вищої освіти. Університети готують бакалаврів (3-4 роки навчання) і магістрів (ще 1,5 – 2 роки). Диплом бакалавра свідчить про повну вищу освіту. Хто бажає продовжити навчання, стає спершу магістром, а потім може отримати науковий ступінь доктора.

Наші вищі навчальні заклади сьогодні забезпечують чотири рівні підготовки фахівців з вищою освітою: заклади 1-2 рівнів акредитації готують молодших спеціалістів і бакалаврів, у закладах 3-4 рівнів акредитації готують бакалаврів, спеціалістів і магістрів. За кордоном цього не розуміють.

Отже, треба уніфікувати освітньо-кваліфікаційні рівні, перейти на двоступеневу систему освіти відповідно до європейських стандартів.

Болонський процес спрямований на формування єдиного відкритого європейського простору у сфері освіти, впровадження кредитних технологій на базі європейської системи трансферу кредитів, стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців у межах європейського регіону, спрощення процедури визначення

кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці. У зв'язку з проголошенням Україною про свій намір приєднатися до Європейського Союзу система вищої освіти потребує докорінного реформування.

Нині в Україні налічується 1003 вищих навчальних закладів, з яких понад триста здійснюють освітню діяльність на університетському рівні. Щорічно до вищої школи на навчання вступають 408 тисяч осіб, що вдвічі більше, ніж п'ять років тому. За кошти держави навчається 50 % українських студентів, інші – за рахунок власних коштів, кредитів тощо. Український професорсько-викладацький загаль – це 78 тисяч викладачів, із яких 12 % – професори.

Сьогодні в Україні налічується 76 напрямків підготовки і затверджені стандарти для 80-ти спеціальностей.

Подальші соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців. Однією із передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є досягнення системою вищої освіти України цілей Болонського процесу.

Впровадження Болонського процесу

Процеси європейської інтеграції дедалі сильніше впливають на таку важливу сферу життя українського суспільства, як освіта. Болонський процес в Україні офіційно розпочався 19 травня 2005 р. із підписанням декларації на Бергенській конференції. Тепер справа стоїть за національним та інституційним рівнем його впровадження.

На сьогодні 45 європейських країн включно з Україною підписали Болонську декларацію, яка наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій,

посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Існує значна кількість проблем української вищої освіти у контексті Болонського процесу:

- надлишкова кількість навчальних напрямів і спеціальностей відповідно 76 та 584. Кращі ж світові системи вищої освіти мають у 5 разів менше;

- недостатнє визнання у суспільстві рівня “бакалавр” як кваліфікаційного рівня, його незатребуваність вітчизняною економікою. Як правило, приймання до ВНЗ ми здійснюємо не на бакалаврат, а на спеціальність;

- загрозлива у масовому вимірі тенденція до погіршення якості вищої освіти, що наростає з часом;

- збільшення розриву зв'язків між освітянами і працедавцями, між сферою освіти і ринком праці;

- не виправдана плутанина у розумінні рівнів спеціаліста і магістра. З одного боку, має місце близькість програм підготовки спеціаліста і магістра, їхня еквівалентність за освітньо-кваліфікаційним статусом, а з іншого – вони акредитуються за різними рівнями, відповідно за III і IV;

- ми змирилися з нехтуванням передовими науковими дослідженнями у закладах освіти, які є основою університетської підготовки. Наша система наукових ступенів складна порівнянно з загальноєвропейською, що ускладнює мобільність викладачів і науковців у Європі;

- неадекватно до потреб суспільства і ринку праці вирішується доля такої розповсюджені ланки освіти, як технікуми і коледжі, це при тому, що їхня чисельність у державі у чотири рази більша, ніж ВНЗ III та IV рівнів акредитації разом узятих;

- відійшла в минуле колись добре організована для централізованої економіки система підвищення кваліфікації та перепідготовки. Нової системи, що задовольняла б потреби ринкової економіки, в Україні не створено. Тому дуже важливий загальноєвропейський принцип “освіта через усе життя” поки що в умовах нашої держави не може бути повною мірою реалізований;

▪ університети України не беруть на себе роль методологічних центрів, новаторів, піонерів суспільних перетворень, за якими має йти країна. Рівень автономії ВНЗ у цих питаннях значно нижчий від середньоєвропейського. Не виконують роль методологічних керманічів заклади освіти, що мають статус національних, у той час, коли їхня кількість досягла близько 40 % загальної кількості ВНЗ III та IV рівнів акредитації.

Що дає українським студентам приєднання до Болонського процесу? Базуючись на здобутках Болонського процесу, ми прагнемо стати рівноправними членами у загальноєвропейському просторі вищої освіти, використовуючи прозорі схеми для переходу на його принципи. Сьогодні формується суспільство, що базується на знаннях, тому ми повинні плекати нашу багату спадщину та культурну різноманітність і водночас впроваджувати сучасні європейські норми навчання. Оскільки у сфері вищої освіти переплелися дослідницька діяльність, освіта та інновації, вона також є ключем до посилення конкурентоспроможності європейської системи освіти у світовому вимірі. Головними завданнями Болонського процесу залишаються забезпечення мобільності студентів і працівників ВНЗ між країнами-учасницями, визнання термінів навчання за такими самими програмами, як за кордоном, розбудова системи кваліфікацій для навчання впродовж усього життя.

Суттєвого прогресу було досягнуто в реалізації цілей, визначених Європейською асоціацією університетів (EUA) за всіма пріоритетними напрямками: система ступенів, забезпечення якості і терміни навчання. При цьому для розбудови кадрового та інституційного потенціалу як на рівні держави, так і на рівні окремих ВНЗ необхідним є більш широкий обмін досвідом.

Окрім того, Європейська Комісія, європейський Уряд та UNESCO беруть участь у формуванні та впровадженні Болонської декларації. Її основою є добровільна співпраця між різними національними системами під наглядом Болонської робочої групи та залученні ряду партнерів. Йдеться не про уніфікацію, а зближення систем освіти із збереженням національних здобутків і традицій.

Що саме змінюється у структурі вищої освіти з приєднанням до Болонського процесу? В Україні впродовж 15 років існує бінарна система навчальних закладів - гармонійне поєднання двоступеневої структури вищої академічної освіти (базовою є повна вища) і професійної підготовки за дворівневою структурою - бакалавра і магістра.

У 2004 р. Україна, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова стали сторонами Європейської Культурної Конвенції. Усі 5 країн ратифікували Лісабонську Конвенцію.

Критерії країн-учасниць у Болонському процесі було визнано Берлінським Комюніке.

Для усіх країн Болонь є моделлю реформ у їхніх системах вищої освіти, а Болонський процес - містком до Європи.

Недоліки можна знайти у всіх країнах-заявниках. Особливо це стосується застарілих методів викладання та можливих неоднакових стандартів через слабкі національні економіки. Наприклад, Казахстан не належить до числа країн, які ратифікували Європейську Культурна Конвенцію, таким чином, країна не може бути членом Європейського простору вищої освіти.

Які стандарти вищої освіти запроваджені в Україні? Запроваджена в Україні бінарна система вищої освіти розглядається як суттєвий доробок у розвитку ідей Лісабонської Конвенції щодо визнання кваліфікації за Болонською декларацією щодо забезпечення мобільності випускників на академічному та кваліфікаційному рівнях.

Разом з європейськими університетами запроваджено нові магістерські програми, які є елементами системи додаткової (освіти протягом життя). В Україні розроблені стандарти вищої освіти, що узгоджуються з механізмами ECTS, гарантують якість освіти на основі впровадження компетентнісної моделі фахівця. Без сумніву, ці досягнення допоможуть у проведенні подальшої політики EUROPASS.

Українські університети відповідно до угод з європейськими університетами-партнерами:

- формують спільні навчальні плани і програми для студентів, що дає можливість отримати дипломи обох університетів;

- здійснюють навчання студентів декількома мовами 9 країн-університетів і т. д.

На Ризькому семінарі у 2004 р. було запропоновано визнавати документ про освіту у закладах інших країн на рівних умовах із вітчизняними.

Разом з Британською Радою впроваджуються нові методики вивчення студентами англійської мови, щоб забезпечити можливість ефективного навчання за межами України. Проводиться робота зі співробітництва з INQA щодо розвитку системи страхування якості освіти (QA), впроваджується кредитно-модульна система. Надається підтримка національному органу студентського самоврядування щодо співробітництва з асоціацією національних спілок студентів Європи.

Болонський процес відповідає політиці Єврокомісії у сфері вищої освіти, яка допомагає впроваджувати європейські програми. Щоб зробити європейську вищу освіту привабливою в інших регіонах світу, слід, насамперед, підтримувати заклади освіти, які заохочують якість у Європі та сприйняють цю якість за межами Європи.

Українська вища освіта прагне досягти прозорості в оцінці якості вищої освіти на державному і міжнародному рівнях, більшої відповідності потребам молоді і вимогам внутрішнього та зовнішнього ринку праці, а тому безвідворотно обрала курс на європейські норми освіти.

Лекція 5. Основні засади та принципи формування зони Європейської вищої освіти

Гармонізація архітектури системи європейської вищої освіти є основним завданням Болонського процесу. Визначальні властивості європейської вищої освіти: якість, конкурентоспроможність вищих навчальних закладів Європи, взаємна довіра держав і вищих навчальних закладів, сумісність структури освіти і кваліфікацій на доступеневому і післяступеневому рівнях, мобільність студентів, привабливість освіти.

Основні завдання та принципи створення зони Європейської вищої освіти (шість цілей Болонського процесу): введення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників і привабливість європейської системи освіти.

Болонська декларація висуває завдання домогтися, щоб вчені ступені мали відповідати європейському **ринку праці**, а отже, бути свідоцтвом **кваліфікації** при працевлаштуванні в галузі діяльності, за якою здобута освіта. Класифікація ступенів і кваліфікацій має важливе значення, тому що їх присвоєння свідчить про важливі перехідні рубежі від системи освіти до ринку праці у межах конкретної країни.

Країни-учасниці Болонського процесу домовилися в межах своєї компетенції, поважаючи відмінності у культурі, мові, національних освітніх системах, а також автономію університетів, проводити політику **міжурядового співробітництва** із залученням європейських неурядових організацій, що функціонують у сфері вищої освіти. З метою зміцнення Європейського простору вищої освіти та поширення європейської системи вищої освіти у світі було запропоновано найближчим часом реалізувати конкретні заходи, що мають принести відчутні результати на окресленому шляху:

- запровадження системи освіти на основі двох ключових навчальних циклів: додипломного (бакалавр) і післядипломного (магістр);

- затвердження загальносприйнятної та порівнянної системи вчених ступенів, у тому числі шляхом запровадження стандартизованого Додатка до диплома;

- застосування Європейської Кредитної Трансферної Системи (далі – ECTS) як відповідного засобу сприяння більшій мобільності студентів;

- зближення систем контролю якості та акредитації з метою вироблення порівняльних критеріїв і методологій.

Учасники Болонського форуму схвалили **двоетапну** систему вищої освіти, зазначаючи, що введення подібної системи бажане і в інших європейських країнах.

Двоетапна система вищої освіти запроваджується на основі двох ключових навчальних циклів: **незакінчена вища** (додипломна) освіта і **закінчена вища** (післядипломна) освіта, причому тривалість першого циклу – не менше трьох років.

Вчений (академічний) ступінь, що присвоюється по завершенні першого циклу, на європейському ринку праці має сприйматися як відповідний рівень кваліфікації. По завершенні першого циклу вищої освіти присвоюється **вчений (академічний) ступінь бакалавра**.

Кінцевим результатом другого циклу навчання протягом 1-2-х років має бути **вчений (академічний) ступінь магістра**, як у багатьох європейських країнах. Навчання на другому циклі йде за індивідуальними програмами, у складанні якої активну участь беруть студент і науковий керівник.

При здобутті вченого ступеня мають видаватися стандартизовані Додатки до дипломів, які містять детальну інформацію про навчання, призначену для навчальних закладів і потенційних роботодавців.

Головні функції Додатка до диплома:

– гарантування його володарю визнання роботодавцями набутих ним знань і вмінь;

– зазначення можливості, яку надає отримана кваліфікація щодо доступу до подальшого академічного чи професійного навчання;

– інформування щодо подробиць, які стосуються прав випускника вищого навчального закладу, відносно його професійного статусу.

Практика показує, що далеко не всі форми дипломів добре виконують це завдання. Причиною цього фахівці вважають надто малу кількість інформації, яку містить диплом. Термін **диплом** має тут розширене значення, оскільки йдеться про довільні освітні документи атестаційного плану (**освітні кваліфікації**).

Класифікація ступенів і кваліфікацій має важливе значення, тому що їх присвоєння свідчить про важливі перехідні рубежі від системи освіти до ринку праці у межах конкретної країни.

У контексті Міжнародної Стандартної Класифікації Занять (МСКЗ-88) „кваліфікація” визначається як здатність працівника виконувати конкретні завдання та обов’язки у рамках певного виду діяльності. Вона має такі два параметри:

1) *рівень кваліфікації*, який визначається складністю і об’ємом завдань та обов’язків, що виконує працівник;

2) *кваліфікаційна спеціалізація*, яка визначається певною галуззю потрібних знань.

У сфері праці „кваліфікація” визначається як рівень підготовки, ступінь придатності до якого-небудь виду праці. При цьому підкреслюється, що:

– фахівці однієї професії можуть мати різну кваліфікацію;

– незалежно від кваліфікації фахівця перелік параметрів, що характеризують усіх фахівців однієї і тієї професії, однаковий;

– відмінність фахівців однієї професії, але різної кваліфікації, визначається значеннями параметрів, які характеризують кваліфікацію фахівця.

Отже, для визначення кваліфікації необхідно знати:

1) перелік параметрів (найбільш загальних та суттєвих ознак) професійної роботи;

2) значення цих параметрів, щоб запровадити межі кваліфікації, які дозволять відрізнити її від інших кваліфікацій, пов’язаних із цією професією.

Термін „кваліфікація” у Європі згідно з МСКО та Лісабонською декларацією використовується для позначення довільного посвідчення, сертифіката, диплома чи грамоти, які засвідчують успішне виконання певної освітньої програми в конкретній предметній сфері.

Таким чином, у визначенні кваліфікації мають місце розбіжності. Маючи освітню кваліфікацію, випускник вищого навчального закладу в Європі має право працевлаштовуватися в певній **предметній сфері**. Він самостійно влаштовується на ринку праці.

Для вищої освіти у контексті Болонського процесу найбільше значення має той факт, що в Україні у межах діяльнісного підходу специфікація терміну „кваліфікація” змістовно більш наповнена та диференційована. Відповідно до

цього програма вищої освіти певного напрямку підготовки більш вимоглива, але менш гнучка, оскільки відповідно до Закону України „Про вищу освіту” вища професійна освіта спрямована на певну первинну посаду.

„Професійна” кваліфікація більш об’ємна, ніж „освітня”, за рахунок „набору обов’язків”. Однак за рахунок цих же „обов’язків” має місце звуження об’єму та складності завдань певної предметної сфери, які вивчаються, оскільки необхідність і достатність об’єму та складності завдань обумовлюються „обов’язками”, а не визначеною глибиною вивчення предметної сфери.

Випускник вищого навчального закладу України згідно із Законом „Про вищу освіту” і Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 липня 1998 р. № 285 „Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою” має працевлаштовуватися на **первинну посаду**, яка передбачена Галузевим стандартом певного освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки. Працевлаштування випускників покладено на вищі навчальні заклади. Для забезпечення якості вищої освіти має посилюватися вимога приведення навчання у відповідність зі сферою праці.

Не зважаючи на розбіжності, зазначені вище, Верховна Рада України 03.12.1999 р. ратифікувала механізми здійснення положень Лісабонської конвенції „Про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні” і це створює необхідні передумови реалізації Україною Болонських принципів.

Серед проблем сучасної вищої школи в Україні виділяється питання співвідношення академічної освіти, що дає можливість зростання в академічному плані, і професійної освіти, що дає можливість швидко адаптуватись на ринку праці. У цьому напрямі Україна намагається зберегти прекрасну фундаментальну освіту, фундаментальну підготовку.

Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти в Україні формально поєднує в програмах освіти як академічну, так і професійну спрямованість. У наш час це призводить до проблеми формування змісту освіти. З одного боку, скорочується навчальний час, необхідний для глибокого розуміння предметів соціально-економічної та природничо-наукової спрямованості

(тобто для фундаменталізації освіти), з другого боку, страждає практична підготовка тих, хто навчається, оскільки вони не отримують повноцінних навичок професійної роботи (тобто не отримують визначеного рівня кваліфікації). Власне зараз потреба у „кваліфікації” у традиційному змісті слова відпала, оскільки в Україні немає більше планового господарства.

Перегляд статусу кваліфікацій в українській освіті буде означати зміну орієнтирів: від підготовки студента до майбутнього примусового „розподілу” настав час перейти до нової філософії освіти, заснованої на підготовці випускника вищого навчального закладу для конкретного ринку праці.

Вища школа готує випускника не до конкретного робочого місця, а до вільного пошуку роботи на ринку праці. В Україні дотепер існує надмірно дробова й еkleктична система записів у документах про вищу освіту. Потенційний роботодавець повинен пізнавати в першу чергу запис, що відповідає номенклатурі професій (спеціальностей), які затребувані на ринку праці.

Проект Закону України "Про вищу освіту" №9655 від 28.12.2011 р.

1 Обґрунтування необхідності прийняття акту.

Система вищої освіти України потребує реформування відповідно до умов соціально орієнтованої економіки та інтеграції України в європейське освітнє співтовариство. Україна визначила шляхи модернізації системи вищої освіти у рамках Болонського процесу, спрямовані на створення Європейського простору вищої освіти.

Вирішення цих завдань потребує законодавчих змін. Закон України "Про вищу освіту", прийнятий у 2002 р., не повною мірою відповідає завданням щодо реформування національної системи вищої освіти відповідно до європейських вимог і потреб розвитку суспільства.

Таким чином, підставою для розроблення проекту Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) є необхідність адаптації законодавства у сфері вищої освіти до європейських

вимог і приведення нормативної бази вищої освіти до сучасних потреб економіки та її інноваційного розвитку.

2 Мета і шляхи її досягнення.

Метою прийняття Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) є забезпечення якіснішого правового регулювання відносин у сфері вищої освіти, створення єдиного освітнього простору в державі, інтеграція вищої школи України в Європейський простір вищої освіти, розширення доступу до здобуття вищої освіти громадянами України та автономії вищих навчальних закладів.

Головним завданням прийняття Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) є модернізація законодавства України у сфері вищої освіти для створення більш сприятливих умов для здобуття громадянами вищої освіти, гарантій її якості, відповідності вищої освіти України міжнародним зобов'язанням України.

Проект нової редакції Закону, порівняно з чинною, враховує сучасні параметри розвитку вищої освіти. Так, у законопроекті більш точно визначена сфера дії Закону, зокрема зазначено, що "права вищого навчального закладу, передбачені цим Законом, що визначають його автономію, не можуть бути обмежені іншими законами" (ст. 2). Розширення автономії вищих навчальних закладів визначено як головну засаду державної політики у сфері вищої освіти. Передбачено інституційні, академічні та фінансові засади автономії вищих навчальних закладів.

Управління у сфері вищої освіти концентрується за центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки. Звужено систему державних органів, що мають у підпорядкуванні вищі навчальні заклади: (Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, інші центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні мистецькі вищі навчальні заклади та вищі військові навчальні заклади).

Демократизується управління вищими навчальними закладами.

Структура вищої освіти адаптована до Європейського простору вищої освіти, що закладає умови для полегшення визнання дипломів, академічної та професійної мобільності, реалізації можливості освіти впродовж життя. Передбачено освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти - молодший спеціаліст, бакалавр, магістр, а також вводяться освітньо-науковий рівень доктора філософії і науковий рівень доктора наук.

Напрями підготовки, за якими здійснюється підготовка бакалаврів, замінено на спеціальності, які є складовими галузей освіти.

Збільшено строк навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра до півтора-двох років, а в аспірантурі за освітньо-науковим рівнем доктора філософії з трьох до чотирьох років. Встановлено строк навчання в докторантурі за науковим рівнем доктора наук - три роки. У законопроекті знято обмеження щодо форм навчання за освітньо-науковою програмою доктора філософії і науковою програмою доктора наук.

Змінено назву вченого звання "старший науковий співробітник" на "старший дослідник".

У зв'язку з передачею повноважень Вищої атестаційної комісії України до повноважень центрального органу виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки, внесено зміни до структури законопроекту.

Зокрема виключено розділ ІХ "Підготовка наукових і науково-педагогічних працівників" та ст. 19 "Повноваження Вищої атестаційної комісії України" чинного Закону.

Статтю 59 "Наукові ступені і вчені звання" розділу ІХ викладено у новій редакції як ст. 8 "Кваліфікації, наукові ступені" розділу ІІ "Освітньо-кваліфікаційні, освітньо-науковий, науковий рівні вищої освіти. Документи про вищу освіту" і як ст. 49 "Вчені звання наукових і науково-педагогічних працівників" розділу ІХ "Суб'єкти навчального процесу". Присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора віднесено до повноважень центрального органу виконавчої влади з

формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки (п. 23 ст. 17).

Зміст ст. 60 "Спеціалізовані вчені ради" розділу IX викладено у новій редакції в переліку повноважень центрального органу виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки (п. 22 ст. 17).

Законодавчі норми післядипломної освіти викладено у ст. 10 і передбачають здійснення такої освіти академіями, інститутами післядипломної освіти, структурними підрозділами вищих навчальних закладів, а також відповідними підрозділами наукових і навчально-наукових установ та підприємств з видачею відповідного документа, зразок якого так само, як і положення про післядипломну освіту, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Перепідготовку, що є нормою чинного Закону, віднесено до здобуття вищої освіти на основі певного освітньо-кваліфікаційного рівня і передбачено у ч. 9 ст. 6 законопроекту.

Змінено підходи до типів вищих навчальних закладів (ст. 23) і створення філій і навчально-консультаційних центрів (представництв) (ст. 28), що є важливим для оптимізації мережі вищих навчальних закладів на підставі узагальнених факторів потенціалу вищих навчальних закладів як умови їх розвитку та підвищення якості підготовки кадрів і результативності наукових досліджень. Інститут відповідно до міжнародних норм визначено як структурний підрозділ вищого навчального закладу.

Визначено типи вищих навчальних закладів - університет, академія, коледж, професійний коледж - і необхідні умови їх функціонування, а також вимоги щодо реалізації освітньо-професійних програм різних рівнів.

Ліквідовано рівні акредитації (I-IV) вищих навчальних закладів і запроваджено акредитацію вищого навчального закладу за типом.

Визначено особливості військових вищих навчальних закладів (вищих навчальних закладів з особливими умовами навчання), а також статус дослідницьких університетів як лідерів вищої освіти (ст. 24).

Унормовано питання стандартів вищої освіти. Ліквідовано громіздку схему - державні стандарти, галузеві

стандарти, стандарти вищого навчального закладу. У законопроекті передбачено, що до стандартів вищої освіти входять освітньо-кваліфікаційні (освітньо-наукові) характеристики, освітньо-професійні (освітньо-наукова) програми, засоби діагностики якості освіти.

Перелік спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодшого спеціаліста, бакалавра, магістра, за освітньо-науковим рівнем доктора філософії, науковим рівнем доктора наук передбачено затверджувати Міністерством освіти і науки, а не Кабінетом Міністрів України, що дозволить оперативніше реагувати на потреби галузей економіки.

Визначено принципи роботи органів студентського самоврядування (ст. 37).

Новим розділом "Доступ до вищої освіти. Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах" (розділ VII) законодавчо врегульовано зовнішнє незалежне оцінювання знань та умінь осіб, які бажають здобувати вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти, і встановлено порядок його проведення. Визначено, що приймання до вищих навчальних закладів здійснюється за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з урахуванням середнього бала державного документа про повну загальну середню освіту та бала вищого навчального закладу.

Законодавчо визначено основні засади практичної підготовки. Зокрема ст. 46 "Практична підготовка осіб, які навчаються" передбачено безоплатне проходження особами, які навчаються у вищих навчальних закладах, практик на підприємствах в установах та організаціях, незалежно від їх форми власності, відповідно до положення, що затверджується центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти і науки.

Унормовано питання робочого часу педагогічних і науково-педагогічних працівників, що визначається як скорочена тривалість - 36 годин на тиждень (ст. 51). Крім того, передбачено переведення системи оплати праці педагогічних працівників професійних коледжів з погодинної (шкільної) на оплату

відповідно до посад, кількість яких встановлюється за нормативами.

Законодавчо закріплено, що розмір академічної, соціальної стипендії студента не може бути менше прожиткового мінімуму з розрахунку на одну особу на місяць (ст. 56).

Посилено інноваційну складову діяльності вищого навчального закладу та визначено організаційно-правові форми впровадження інновацій (ст. 60, 61, 62).

Внесено зміни щодо фінансової самостійності, правового режиму майна вищих навчальних закладів і користування земельними ділянками.

Надано право вищим навчальним закладам, що мають статус національних, разом з державним видавати власні документи про вищу освіту за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, магістра.

Установлено, що розмір плати за навчання для осіб, які навчаються на платній основі, не може змінюватися протягом строку укладеного договору (ст. 67).

Крім того, у проекті Закону визначається статус спілки ректорів (директорів) вищих навчальних закладів України, регіональних рад ректорів (директорів) вищих навчальних закладів, асоціацій вищих навчальних закладів, незалежних установ, які контролюють якість освіти, Національної рамки кваліфікацій (ст. 16), базових вищих навчальних закладів і кафедр (ст. 54), які раніше законодавчо не врегульовувалися.

3 Правові аспекти.

Проект Закону відповідає Конституції України, іншим нормативно-правовим актам і має на меті реалізацію нормативно-правових засад державної політики у сфері вищої освіти.

4 Фінансово-економічне обґрунтування.

Прийняття Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція) не потребує додаткового фінансування з Державного бюджету України.

5 Позиція заінтересованих органів.

Проект акта узгоджено в установленому порядку з нормативно визначеними центральними органами виконавчої влади.

6 Регіональний аспект.

Проект акта не стосується питання розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

7 Запобігання корупції.

Проект акта не містить ризиків виникнення корупційних правопорушень.

8 Громадське обговорення.

Проект акта широко обговорювався з керівниками вищих навчальних закладів всіх форм власності і підпорядкування, у наукових, науково-педагогічних колективах, на засіданнях колегій органів управління освітою та вчених (педагогічних) рад вищих навчальних закладів за участі освітянської громадськості та органів студентського самоврядування.

Проект Закону схвалено законодавчо визначеним вищим органом громадського самоврядування в освіті - III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти.

9 Позиція соціальних партнерів.

Проект акта погоджено з представниками Профспілки працівників освіти і науки України.

10 Регуляторний вплив.

Проект акта не є регуляторним.

11 Прогноз результатів.

Прийняття Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) сприятиме створенню умов і розширенню доступу до здобуття вищої освіти громадянам України, сприятиме їх мобільності на Європейському просторі вищої освіти. Поліпшить рівень підготовки фахівців з вищою освітою та забезпечить багатогалузевий господарський комплекс України

кваліфікованими кадрами, вирішить низку соціальних питань педагогічних і науково-педагогічних працівників, матиме позитивне значення для підвищення освітнього потенціалу нації та визнання національної вищої освіти України в Європі та світі.

Лекція 6. Європейська кредитно-трансферна система накопичення – ECTS

Європейська кредитно-трансферна система (ECTS) – це система, яка створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури виміру й порівняння між закладами освіти результатів навчання студентів, їхнього академічного визнання. Вона розроблена для забезпечення мобільності студентів, спрощує розуміння і порівняння навчальних програм і досягнень студентів як між вітчизняними, так і іноземними навчальними закладами.

Система ECTS заснована на оцінюванні всіх видів роботи студента, необхідних для досягнення цілей, зазначених у навчальній програмі.

ECTS базується на тому принципі, що студент стаціонару за навчальний рік повинен отримати 60 кредитів. Кредити у даній системі можна отримати лише при успішному виконанні роботи, передбаченої навчальним планом. Робоче навантаження студента у системі ECTS складається із відвідування лекцій, семінарів, самостійних та індивідуальних занять, підготовки власних проєктів, здачі іспитів тощо.

Кредити ECTS

ECTS (*European Credit Transfer and Accumulation System*) **Європейська система переказів й накопичення кредитів** - загальноєвропейська система обліку навчальної роботи студентів при засвоєнні освітньої програми або курсу. На практиці система ECTS використовується при переході студентів з одного навчального закладу в інший на всій території Європейського Союзу та інших європейських країн, що прийняли цю систему.

Система ECTS передбачає, що *успішність* студентів буде визначатися *існуючою національною шкалою оцінок* (таблиця 2).

Додатково рекомендується використовувати статистичну шкалу оцінок ECTS (*ECTS grading scale*).

Таблиця 2 – Шкала оцінювання за системою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Відсоток студентів, які зазвичай успішно досягають відповідної оцінки	Визначення	Оцінка за національною системою
A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)
B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)
C	30	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю значних помилок	
D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)
E	10	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	
FX	-	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)
F	-	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	

Залежно від *позиції студента в рейтингу* (з дисципліни або іншого виду навчальної діяльності) йому виставляються такі позитивні оцінки за шкалою ECTS: **A** - кращі 10 %; **B** - наступні 25 %; **C** - наступні 30 %; **D** - наступні 25 %; **E** - наступні 10 % (таблиця 3).

Таблиця 3 – Оцінки за шкалою ECTS

Шкала ECTS	Статистичні критерії шкали ECTS	Відповідні рівні діючої української шкали успішності	Співвідношення між національною шкалою та ECTS
A - excellent	кращі 10 %	відмінно	5 - відмінно
B - very good	наступні 25 %	добре	4.5 - дуже добре
C - good	наступні 30 %		4 - добре
D - satisfactory	наступні 25 %	задовільно	3.5 - цілком задовільно
E - sufficient	останні 10 %		3 - задовільно
FХ	два типи	незадовільно	2.5 - недостатньо
F - fail	неуспішних студентів		2 - незадовільно

Примітка до таблиці: оцінки двох останніх рядків таблиці стосуються двох різних типів неуспішних студентів. Зокрема оцінка FХ означає - "недостатньо, студенту необхідно трохи більше роботи для заліку курсу", тоді як оцінка F означає - "незадовільно, студенту потрібний значний обсяг роботи для заліку курсу". Обидві ці оцінки виставляються у залікові або екзаменаційні відомості, але не у залікову книжку студента, так само, як це практикується відносно існуючої української оцінки "незадовільно".

ECTS - обов'язковий євростандарт Болонського процесу. Приєднання України до Болонського процесу призвело за собою введення нових понять і термінів, які використовуються в європейських країнах, пов'язаних зі створенням єдиного європейського освітнього простору. Сьогодні ми хочемо познайомити з ними наших читачів, звернувши вашу увагу на ту

роль, котру вони відіграють у підвищенні мобільності наших студентів, їхньої конкурентоспроможності на ринку праці за кордоном.

Ключовими поняттями в переліку завдань Болонського процесу, обов'язкових до виконання в короткий термін для тих університетів, які мають намір увійти чи увійшли в процес, є поняття Європейської системи трансферу та акумуляції кредитів (залікових балів), ECTS, а також поняття додатка до диплому (DS), яке використовує систему ECTS та її компоненти.

Що таке Європейська система трансферу та акумуляції кредитів (залікових балів), ECTS? ECTS орієнтована на студента системою опису освітніх програм (або навчальних планів) шляхом кількісної оцінки їх компонентів у залікових балах (кредитах). Система кількісної оцінки компонентів освітніх програм (предметів, модулів, блоків) у кредитах базується на повному навчальному навантаженні студента, необхідному для досягнення декларованих цілей (знань, умінь, навичок) відповідного компоненту програми.

Чому саме ECTS? Як вона виникла та розвинулася? ECTS впроваджується в Європі з 1989 р. і з того часу була перевірена в ході пілотних проектів та удосконалена у 145 європейських університетах. Система дає можливість підтримати мобільність студентів у межах країн-учасниць, забезпечує взаємне визнання навчальних досягнень студента за періоди навчання в різних університетах (і навіть різних країнах). Система ECTS дозволяє акумулювати досягнення студента в умовах вибору ним власної траєкторії та темпу навчання, Вона робить учбові програми легкими для читання та порівняння студентам як місцевим, так і іноземним. Нарешті, ECTS є обов'язковим євростандартом Болонського процесу.

Якими є головні складові ECTS? ECTS базується на угоді, що 60 кредитів вимірюють повне навчальне навантаження студента за один навчальний рік (відповідно 30 кредитів за один семестр, 20 кредитів - за триместр).

Повне навчальне навантаження включає всі види роботи, включно з самостійною роботою студента, підготовкою до іспитів, їх складання, практиками тощо.

Кредити оцінюють всі компоненти річної навчальної програми: модулі, навчальні курси, практику, дипломне проектування тощо і відображують лише кількість навчальної роботи, необхідної студенту для їх виконання та засвоєння, у співвідношенні до повного обсягу роботи за навчальний рік (60 кредитів). Кредити не оцінюють складності або відносного рівня окремих курсів, предметів, або інших компонент навчальної програми.

Кредити є також кількісною оцінкою навчальних досягнень. Студент отримує кредити лише за ті компоненти програми, у яких досяг сформульованих цілей і виконав всі необхідні роботи, а також склав іспит або пройшов іншу, передбачену навчальним планом, форму контролю.

Успішність студентів оцінюється в національній шкалі оцінок. Втім, доброю практикою вважається дублювання національної шкали оцінок успішності в залікових книжках студентів та інших відповідних відомостях у шкалі оцінок ECTS, яка є елементом системи.

Лекція 7. Освітньо-кваліфікаційні рівні (ступенева освіта в Україні)

Відповідно до ст. 30 Закону України "Про освіту" підготовка кваліфікованих працівників, а також молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів (далі - фахівці з вищою освітою) здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ступеневою освітою) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами.

Підвищення кваліфікації, перепідготовка кваліфікованих працівників і фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними програмами післядипломної підготовки.

Навчальні заклади відповідно до потреб народного господарства в межах ліцензованого обсягу приймання на відповідний напрям підготовки чи спеціальність здійснюють на конкурсній основі приймання на навчання за освітньо-професійними програмами підготовки кваліфікованих працівників і фахівців з вищою освітою.

Освітньо-професійні програми підготовки кваліфікованих працівників і фахівців з вищою освітою відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів - це державні документи, які визначають зміст і нормативний термін навчання і передбачають відповідні форми контролю та державної атестації. Зазначені освітньо-професійні програми затверджуються Міносвіти.

Молодший спеціаліст - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Особам, які завершили навчання в акредитованому вищому професійному училищі, центрі професійно-технічної освіти, може присвоюватись освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за відповідним напрямом (спеціальністю), з якого також здійснюється підготовка працівників високого рівня кваліфікації.

Особи, які мають базову загальну середню освіту, можуть одночасно навчатися за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста і здобувати повну загальну середню освіту.

Бакалавр - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у вищих навчальних закладах II-IV рівнів акредитації припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за однією зі

спеціальностей, відповідних напряму підготовки бакалавра, у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

Спеціаліст - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Магістр - освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки магістра припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста за такою самою або спорідненою спеціальністю у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста і магістра медичного та ветеринарно-медичного спрямувань може здійснюватися на основі повної загальної середньої освіти.

Список літератури

1 Сліпушко, О. М. Політичний і фінансово-економічний словник [Текст] / О. М. Сліпушко – К.: Криниця, 1999.

2 Романенко, О. Р. Фінанси [Текст] : підручник/ О. Р. Романенко – К.: Центр навчальної літератури, 2006.

3 Болонський процес [Текст] : Нормативно-правові документи/ Укл. З.І. Тимошенко, І.Г. Оніщенко, А.М. Грехов, Ю.І. Палеха.-К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.

4 Карпенко, Ю.О. Вступ до мовознавства [Текст] : Підручник/ Ю.О. Карпенко. - К.: Видавничий центр «Академія», 2006.

5 Вища освіта і Болонський процес [Текст]: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / М.Ф. Дмитриченко, Б.І. Хорошун, О.М. Язвінська, В.Д. Данчук. - К.: Знання України, 2006.

6 Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством від 16 червня 1994 року [Текст]. – К., 1997.

7 Опришко, В. Питання трансформації Європейського права в законодавство України [Текст] / В. Опришко // Право України. - 2001. - № 2.

8 Панченко, О. Україна живе по закону на 4,6 % [Текст] // О. Панченко // День. - 1999 р. – 7 жовт.

9 Fundamental Reform for Future Integration [Text] // The Day. - June 6, 2000. - №18.

10 Топорнин, Б. Европейское право [Текст] / Б. Топорнин. - М., 1999.

11 Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом [Текст]: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 1998.

12 Європейська практика студентського самоврядування в університетах України [Текст]: метод. матеріали / за ред. Т.Б. Буяльської. – К., - 2005.

13 Досвід Київського національного торговельно-економічного університету щодо організації виховної роботи зі студентами [Текст] // Інформаційний вісник. – К.: Вища освіта, 2004. – № 16.

14 Кременя, В.Г. Вища освіта України і Болонський процес [Текст] : навч. посібник // за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.

15 Кременя, В.Г., Вища освіта в Україні [Текст]: навч. посібник / за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка – К.: Знання, 2005.

16 Шкільний світ [Текст]: національна доктрина розвитку освіти – К., 2001.

17 Коджаспирова, Г.М., Педагогічний словарь: Для студ. высш. серед. пед. учеб. заведений [Текст]: педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М.: Изд. центр “Академия”. 2000.

